

De zaak Christientje

Mevrouw J. Beekman-Eggink

EN DE BEROEPSVERANTWOORDELIJKHEID VAN DE MAATSCHAPPELIJK WERKER

„Velen met mij” zullen kennis genomen hebben van de zaak Christientje, die medio februari alom in de publiciteit heeft gestaan. Wij schrijven de eerste drie woorden van dit artikel tussen aanhalingstekens, omdat ze de naam vormen van een televisieprogramma, dat naar alle waarschijnlijkheid door heel wat maatschappelijk werkers met grote belangstelling zal worden gevolgd.

In dit programma van de V.A.R.A.-ombudsman Marcel van Dam is enige weken geleden een geval aan de orde gesteld van een Nederlands echtpaar, dat in mei 1968 van Belgische autoriteiten een kind ter opvoeding toevertrouwd had gekregen, dat het aan het eind van 1969 op last van het Ministerie van Justitie weer moest afstaan. In dit programma kwam ook de (maatschappelijk werker)-rapporteur van de Raad voor de Kinderbescherming in het geding, omdat vermeld werd dat deze het echtpaar had toegezegd om gunstig te adviseren, terwijl Marcel van Dam bij nader onderzoek van deze zaak – waarbij hij ook een telefoongesprek voerde met het Ministerie van Justitie – te horen had gekregen dat door de Raad een negatief rapport was uitgebracht, hetgeen tot gevolg had gehad, dat het Ministerie van Justitie de plaatselijke politie opdracht had gegeven het echtpaar ervan in kennis te stellen, dat zij het kind

weer terug moesten brengen naar België, omdat het geen verblijfsvergunning kon krijgen. De rapporteur kwam hierdoor in een vreemd daglicht te staan en dat was één van de redenen waarom dit muisje een staartje kreeg.

Hoewel de storm rondom dit geval alweer wat geluwd is, kan er alle aanleiding zijn voor een vaktijdschrift om op het gebeurde terug te komen. Het gaat er ons om de nodige distantie met het even nodige engagement te verbinden en zodoende te trachten enige lessen te trekken uit hetgeen zich in een snel opeenvolgende reeks van gebeurtenissen heeft voorgedaan. Elk oordeel is uiteraard voorlopig, zo ook het onze. Als wij in het volgende een aantal kritische kanttekeningen plaatsen is dat niet om ons te verschansen in het bolwerk der betweters maar om zicht te krijgen op de specifieke beroepsverantwoordelijkheid van de maatschappelijk werker.

Enkele gegevens

Het ligt niet in onze bedoeling dit geval „haarfijn uit te pluizen” om vervolgens tot de conclusie te komen of de betrokken instanties een goede beslissing hebben genomen en die navenant hebben uitgevoerd, danwel gefaald hebben in hun beleid. Men kan deze zaak onder twee opzichten beschouwen, nl. op mérites van kinderbescherming en op mérites van beroepsverantwoordelijkheid en instellingsverhoudingen. Dat laatste achten wij in dit artikel vooral onze opgave, hoewel het eerste daarbij uiteraard niet geheel buiten beschouwing kan blijven. Voor een goed begrip geven wij hieronder een overzicht van de gebeurtenissen rondom deze zaak, waarbij wij enkele gegevens hebben ontleend aan het artikel „Het geval Christientje” in de N.R. Ct. van 19 februari jl.

Christientje is het kind van een Joegoslavische ongehuwde moeder, die naar Amerika is vertrokken en het kind in België – waar het ook geboren is – heeft achtergelaten. In de televisie-uitzending vertellen de „pleegouders”, dat zij het kind hebben aangemeld in hun woonplaats Nuenen bij de politie, die toezegt „het verder in orde te maken”. Later verhuist het echtpaar met kind naar Eindhoven, waar het een wasserette heeft.

Let wel: als de politie stappen ondernomen heeft, moet dat betrekking hebben gehad op een verblijfsvergunning. Volgens de N.R.-Ct. heeft het echtpaar geen stappen ondernomen om met tijdelijke voogdij te worden bekleed.

Inmiddels komt de rapporteur G. van der Ven van de Raad voor de Kinderbescherming te 's-Hertogenbosch bij het echtpaar en bij referenten een onderzoek instellen. Hij deelt het echtpaar mee, dat hij gunstig zal adviseren, en ook de huisarts en de pastoor van Nuenen – zo meldt Marcel van Dam – hebben aan de rapporteur een positief oordeel uitgesproken over de opnemings van Christientje in dit gezin.

Zoals reeds meegedeeld bleek later dat de Raad voor de Kinderbescherming te 's-Hertogenbosch een negatief advies had uitgebracht aan het Ministerie van Justitie, hetgeen zoals ook reeds eerder vermeld het apparaat van Justitie en politie in gang zette om het

kind van zijn onofficiële pleegouders te scheiden.

Door het televisieprogramma was min of meer de indruk gevestigd, dat de rapporteur Van der Ven het ene zou hebben gezegd en het andere gedaan, hetgeen bepaald geen staaltje van verantwoorde beroepsuitoefening kan worden genoemd. Bij nader inzien bleek echter, dat de Raad voor de Kinderbescherming te 's-Hertogenbosch het advies van de heer v. d. V., dat wel positief luidde, niet had gevolgd. De Raad heeft echter het echtpaar Van D. niet op de hoogte gebracht van de afwijkende beslissing, en zo kwam het dat het echtpaar niet voorbereid was op de mededeling van de politie (waarvan wordt vermeld, dat die nogal dreigend was gesteld in de trant van: u moet zorgen, dat het kind vóór 1 januari 1970 het land uit is, en als u dat zelf niet doet dan zullen wij er wel voor zorgen.) Er is niet zo veel voorstellingsvermogen voor nodig om in te zien dat – als een zaak als deze op een vitaal punt een ongunstige keer gaat nemen – de kans groot is dat het tussen de partijen „hard tegen hard” gaat, en dat het dan moeite gaat kosten voor beide partijen om aan een harde „strategie” te ontkomen. Zo hebben bijv. de pleegouders gedreigd de zaak „voor de televisie te gooien”, als de beslissing niet herzien zou worden. Dit hebben zij kenbaar gemaakt in een telefoongesprek met de secretaris van de Raad voor de Kinderbescherming. Aan een uitnodiging van genoemde secretaris aan het echtpaar om deze zaak op de Raad te komen bespreken heeft het echtpaar geen gehoor gegeven.

Zoals bekend is de zaak toen inderdaad in de publiciteit gekomen, en dit heeft verschillende complicaties tot gevolg gehad, waarvan voor ons de belangrijkste is de toespitsing van het conflict tussen de secretaris van de Raad voor de Kinderbescherming en de betrokken rapporteur over het hierna te volgen beleid. De secretaris had het consigne gegeven na de t.v.-uitzending vanuit de Raad geen mededelingen naar buiten te doen in verband met een op handen zijnde interpellatie in de Tweede Kamer door mejuffrouw Goudsmit (D'66) van de Minister van Justitie. De rapporteur huldigde de opvatting, dat het echtpaar Van D. recht had op een uitleg van het gebeurde, omdat anders het vertrouwen in het

beroep van de maatschappelijk werker – rapporteur geschaad zou worden. Na enige dagen heeft de heer Van der Ven gemeend gevolg te moeten geven aan zijn voornemen om het echtpaar te bezoeken met het oog op het geven van uitleg. De secretaris van de Raad, die kort tevoren de heer Van der Ven ten sterkste ontraden had aldus te handelen, achtte het consigne overtreden, en dit had tot gevolg dat de secretaris bij het Departement van Justitie schorsing, c.q. ontslag heeft aangevraagd van de rapporteur en deze voorshands met ziekteverlof naar huis heeft gestuurd.

Deze gang van zaken heeft tot direct gevolg gehad, dat er in Eindhoven een actiegroep van maatschappelijk werkers is gevormd ter ondersteuning van Van der Ven. Deze groep heeft zich bovendien gericht tot het hoofdbestuur van de Nederlandse Vereniging van Maatschappelijk Werkers in oprichting, die nu in deze zaak gemoeid is, ondanks het feit dat de heer Van der Ven geen lid is van genoemde organisatie.

Het hoofdbestuur van de Nederlandse Vereniging heeft een telegram gericht aan de Minister van Justitie en aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal van de volgende inhoud:

Het bestuur van de Nederlandse Vereniging van Maatschappelijk Werkers heeft zich overtuigd van de juistheid omtrent de mededeling welke de heer Van der Ven, maatschappelijk werker bij de Raad voor de Kinderbescherming te Den Bosch, heeft gedaan aan het gezin Van Dinter over het resultaat van zijn onderzoek. Het betreurt het, dat door een anders luidende mededeling vanwege het Ministerie van Justitie twijfel is gerezen aan de goede trouw van de rapporteur. Het acht het de plicht van Van der Ven als maatschappelijk werker nadien uitleg te geven van de situatie aan de cliënt om de geloofwaardigheid van en het vertrouwen in het beroep maatschappelijk werker te herstellen. Het staat geheel achter Van der Ven, die terecht verplichtingen uit hoofde van zijn beroep hoger stelde dan het opvolgen van het verbod van zijn chef zijn beroepsverantwoordelijkheid na te komen.

De Nederlandse Vereniging van Maatschappelijk Werkers, Noyon, voorzitter; Mensinga, secretaris.

Kritische kanttekeningen

Wanneer wij het wagen om bij deze zaak enige kritische kanttekeningen te plaatsen, is dat niet omdat wij het beter zouden weten of om schuldigen aan te wijzen. Het is altijd een ietwat hachelijke zaak om het kwaad te localiseren in bepaalde feiten of handelingen. Dat lijkt wel een verleidelijke manier om er vat op te krijgen, maar men loopt onmiddellijk het gevaar die feiten of handelingen te isoleren uit de context waaraan ze hun betekenis ontlenu. Menselijk handelen in gecompliceerde situaties is zelden of nooit gevrijwaard tegen het bedekt of onbedekt aanwezig zijn van inconsistenties. Tegenstellingen, zowel in mensen als in situaties, oplosbare en onoplosbare, zijn gegevens die we niet kunnen „ausradieren” of negeren; we moeten er mee leren werken.

Bepaalde structuren kunnen tegenstellingen in de hand werken, bijv. wanneer er verschillende rollen, taken en functies binnen één geheel moeten worden vervuld. Dat is zeker het geval met de structuur van een Raad voor de Kinderbescherming, waarbinnen uiteenlopende denkwerelden zijn samengebracht en op één of andere wijze verzoend moeten worden. Het kan haast niet anders dat daarin van tijd tot tijd conflicten ontstaan en manifest worden – zeker als de buitenwacht er zich mee gaat bemoeien. Dat geldt ook voor de zaak waarmee we ons thans bezighouden.

Het had natuurlijk allemaal anders kunnen gaan. Als de Raad bijv. geredeneerd had, dat een zwak „pleeggezin” voor een ouderloos kind van twee jaar nog altijd een beter alternatief zou bieden dan helemaal geen gezin (of in ieder geval een totaal onzekere toestand) dan was er waarschijnlijk geen of althans een gering verschil geweest tussen het advies van de rapporteur en dat van de Raad, en zouden de aspirant-pleegouders de voogdij over het kind gekregen hebben.

– Als de secretaris en de rapporteur het zouden hebben opgebracht om – toen eenmaal de klap van de televisie-uitzending gevallen was – alsnog samen een policy op te stellen, die aan het rechtsgevoel van verschillende partijen tegemoet gekomen zou zijn, dan zou zowel naar binnen als naar buiten een andere

indruk gevestigd zijn, en was het niet nodig geweest ultieme machtsmiddelen aan te wenden.

Als.... maar het „als” veegt de tegenstellingen uit of verdoezelt die. Wij kunnen niet beweren, dat de secretaris van de Raad ongelijk had met het stopzetten van mededelingen naar buiten totdat de minister gesproken zou hebben. De secretaris dacht vanuit een ambtelijk patroon en dat mogen wij hem niet kwalijk nemen. Maar de rapporteur kon geen recht doen aan de vereisten van zijn beroep (laat staan aan de vereisten van zijn persoonlijk geweten) als hij het echtpaar Van D. geen uitleg zou kunnen geven. Zonder die uitleg moest het echtpaar Van D. de mist ingaan... en de rapporteur ook, want de aantasting van de vertrouwensrelatie tussen de rapporteur en de cliënt betekent het einde van „de geloofwaardigheid van het beroep van maatschappelijk werker”, zoals het kernachtig is uitgedrukt in bovengeciteerd telegram.

Nu zijn er mensen, die op dit punt aangeland zullen beweren, dat rapporteren iets anders is dan het bedrijven van maatschappelijk werk en de rapporteur nog geen maatschappelijk werker is alleen op grond van het feit dat hij een opleiding tot maatschappelijk werk achter de rug heeft.

Wij achten deze redenering weinig overtuigend. In de huidige praktijk is het vrijwel ondoenlijk maatschappelijk werk elementen los te pellen uit het werk van de rapporteur. In het ene geval kunnen die beide iets minder verstrengeld liggen dan in het andere, maar aan de verstrengeling is nauwelijks te ontkomen. Of dat juist is of wenselijk is een andere zaak; die gaan we hier niet aansnijden. Voor ons gaat het om het reële feit van verschillende denkwerelden, die op elkaar botsen binnen één en de zelfde structuur. De vraag is nu hoe binnen die structuur toch een zodanige ruimte geschapen kan worden, dat aan fundamentele voorwaarden voor ieders functieervulling c.q. beroepsuitoefening wordt voldaan. M.a.w.: hoe kan er ambtelijk gehandeld worden zonder dat de mens die het object is van dit handelen in de knel komt? Hoe kan een intrinsiek menselijk belang gediend worden met behulp of met behoud van ambtelijke procedures? Laten we niet de kop in het zand steken en zeggen dat als het goed is die altijd in el-

kaars verlengde liggen. De werkelijkheid leert ons anders. Wie of wat moet er dan in een gegeven geval wijken om het essentiële waarom al die bemoeienissen toch begonnen zijn tot zijn recht te laten komen? Die vragen worden niet alleen door formele regels of voorschriften nader tot een oplossing gebracht, al zijn ze zeker niet onbelangrijk. Die moeten ook in de actualiteit hun beslag krijgen. Op twee facetten willen wij in dit verband nog wijzen.

Allereerst is daar de verhouding chef-maatschappelijk werker, alias secretaris-rapporteur. Wij vragen ons af of in vele instellingen – of het nu instellingen zijn waarin maatschappelijk werk is ingebouwd of maatschappelijk werk hoofddoel en hoofdbestanddeel van het werk is – zowel de chefs als de ondergeschikten nog niet steeds te veel van het autoritaire sop overgoten zijn. Allerwegen wordt tegenwoordig gestreefd naar het democratiseren van verhoudingen en naar horizontale overlegstructuren. Het zij toegegeven, dat daar vaak nog een zware wijs op gaat, of nu de universiteit, de sociale academie, het bedrijfsleven of de ambtelijke instantie in het geding zijn. Het zijn nogal pijnlijke en vermoeiende processen waar we op het ogenblik in gewikkeld zijn. Het gaat hier echter niet om vrijblijvende modegrillen maar om noodzakelijke mentaliteits- en structuurveranderingen in de samenleving van vandaag en morgen. (De professionalisering van bepaalde beroepen, die voorheen weinig gezicht en weinig stem hadden in de samenleving, speelt daarbij ook een rol.)

Gezien in dit licht kan het misschien aanbeveling verdienen eerst het autoritaire sop een beetje van ons af te wassen voordat we elkaar de dienst opzeggen. Dan is het aan de „meerdere” in de bestaande hiërarchie niet direct gebruik te maken van zijn machtspositie en van de middelen die hem hierin ter beschikking staan, en van de „mindere” in die hiërarchie om in zijn oefening tot ongehoorzaamheid (en die is nodig vandaag de dag!) de loyaliteit t.o.v. de andere partij niet uit het oog te verliezen.

In de tweede plaats is daar de beroepsorganisatie. In dit artikel kan men de teneur proeven conflicten niet te verdoezelen of te bagatelliseren. Ze zijn er levensgroot, en soms tussen twee partijen onoplosbaar. In

het proces van voortgaande professionalisering heeft de maatschappelijk werker zijn beroepsorganisatie, die er is voor zijn persoonlijke, en voor de collectieve belangenbehartiging.

Een slagvaardige beroepsorganisatie kan in belangrijke mate bijdragen niet alleen tot het steunen van de maatschappelijk werker, maar ook tot het objectiveren, het in een breder verband plaatsen van een probleem dat bij een conflict aan het licht komt. Wij

menen niet te boud te zijn met de opmerking, dat wij nu een slagvaardige beroepsorganisatie hebben, en bovendien is die beroepsorganisatie tevens zo slagvaardig als wij hem zelf maken. De nieuwe structuur van de Nederlandse Vereniging van Maatschappelijk Werkers is daar ook op ingesteld. Waarom was de rapporteur nog geen lid van die Vereniging? Dat hij het worde, en velen met hem!

Protestaktie oorlogsvervolgden

Wat in het voorafgaande artikel geschreven is over de spanningsverhouding tussen ambtelijke procedures en het belang van de mens, voor wie die ambtelijke procedures in het leven zijn geroepen, geldt in klemmende en navrante zin voor de oorlogsvervolgden, die nu nog, meer dan 25 jaar na het beëindigen van de Tweede Wereldoorlog, op een rechtvaardige uitkering wachten. Goed, er zijn een aantal gevallen behandeld (ongeveer duizend), maar een ongeveer even groot aantal zit nog steeds in de ambtelijke molen. Daarom trent hopen wij in het Tijdschrift van 20 maart a.s. onze lezers nauwkeurig te informeren en brengen hierbij al vast dank aan de maatschappelijk werkers van de Stichting Joods Maatschappelijk Werk te Amsterdam die deze taak op zich genomen hebben.

Hieronder publiceren wij de tekst van een brief, die door de Aktiegroep Oorlogsvervolgden is opgesteld en verzonden aan alle kamerleden, politieke partijen, vakbonden, gemeenten, gemeentelijk sociale diensten, dag- en weekbladen en omroepverenigingen. (Red.)

Open brief aan de Nederlandse Overheid

Wij, maatschappelijk werkers van de Stichting Joods Maatschappelijk Werk, nu gedurende 1½ jaar ingeschakeld bij de uitvoering van de Rijks-groepsregeling Oorlogsslachtoffers 1940-1945, willen bij deze een scherp protest laten horen.

Wij menen dat ten aanzien van de oorlogsvervolgden de nederlandse samenleving, gewild of ongewild, te kort is geschoten.

Het feit dat ons volk geen schuld had aan de maatregelen van de bezetter, betekent niet dat wij geen verantwoordelijkheid dragen ten aanzien van deze groep. In de hieruit voortvloeiende plicht tot hulpverlening hebben wij tot op heden gefaald.

De vervolgden, geestelijk en lichamelijk beschadigd, hebben na de oorlog dan ook verder moeten leven met de doorstane ellende in een maatschappij die daar nauwelijks oog voor had en nog niet heeft.

Dit blijkt schrijnend uit de omvang en de soort fi-